

даванні хабара, а в 1926 р. була розширена, передбачивши додатково відповідальність і за провокацію одержання хабара. Після проведення правової реформи наприкінці 50-х – початку 60-х рр. зазначена норма збереглася тільки в КК УРСР, і згодом була перенесена до чинного КК України.

Список літератури: 1. Дождев Д.В. Римское частное право. М., 1996. 2. Колодкин Л. Я умру, когда яд дойдет до сердца // Человек и закон. 1993. №8. 3. Breidenbach. Kommentar uber das Grosshers Hessische Stafrechtgegstzbuch. Berlin, 1844. 4. Гроций Г. О праве войны и мира. М., 1956. 5. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях. М., 1939. 6. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Российское законодательство Х-ХХ вв. М., 1988. Т. 6. 7. Запрос об Азефе в Государственной думе (Заседание 50 и 51-ое). (По стенографическому отчету). СПб., 1909.

Надійшла до редколегії 11.04.05

Я.О. Лантінов

СИСТЕМНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 218 КК УКРАЇНИ «ФІКТИВНЕ БАНКРУТСТВО»

У межах цієї роботи передбачаємо дослідити відповідність норми, яка встановлює кримінальну відповідальність за «фіктивне банкрутство», системно-правовим принципам криміналізації суспільно небезпечних діянь. Питання юридичної підстави відповідальності за «фіктивне банкрутство» в кримінальному праві України розглянуті в працях П.Андрушко, Н.Гуторової, О.Дудорова, О.Перепелиці, Є.Стрельцова, і багатьох інших. Визначенню підстав і принципів криміналізації суспільно небезпечних діянь присвятили свої роботи М.Беляєв, П.Дагель, Г.Злобін, С.Келіна, О.Коробєєв, В.Кудрявцев, П. Фєфєлов, О.Яковлев та інші.

До системно-правових принципів криміналізації суспільно небезпечних діянь належать принципи «конституційної обґрунтованості», «системно-правової несуперечності». Одним із надбань правової системи України за часи незалежності необхідно визнати піднесення ролі Конституції з декларації до нормативного акту прямої дії. Тож сучасна кримінально-правова політика полягає у втіленні конституційних положень у життя специфічними кримінально-правовими засобами. Інакше кажучи, кримінально-правова політика повинна базуватися на Конституції України, і підтвердження адекватності кримінально-правових норм положенням Конституції України є підтвердженням її кримінально-політичної адекватності, отже, можливо проводити одночасний їх розгляд.

Декларацією про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. охорона прав людини була визнана як одна з підстав необхідності створення незалежної Української держави. Україна приєдналась до цілої низки міжнародних угод стосовно охорони прав та свобод людини, у т.ч. до Загальної декларації прав людини, проголошеної 10.12.1948 р., Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, що вступив в силу 23.03.1976 р., Конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4.11.1950 р., Ві-

денської декларації та програми дій, прийнятої на Всесвітній конференції з прав людини 25.06.1993 р. та ін. Таким чином, є підстави вважати, що з моменту відтворення української державності проблемі охорони прав і свобод людини приділялась значна увага.

Указані міжнародні угоди проголошують обов'язок держави дотримуватись та забезпечувати права людини. У розвиток цих зобов'язань Верховна Рада 17.06.1999 р. затвердила постанову № 757-XIV «Про засади державної політики в галузі прав людини», серед положень якої закріплено й принцип презумпції особистої свободи, тобто, *громадянину, людин, в Україні дозволено все, крім того, що прямо заборонено законом*.

У більшості вказаних документів право на зайняття підприємницькою діяльністю безпосередньо не вказується, але згідно із ст. 5 Віденської декларації та програми дій від 25.06.1993 р. усі права людини універсальні, нероздільні, взаємозалежні і взаємопов'язані, тобто право на вільне зайняття підприємницькою діяльністю також відноситься до загальних прав та свобод людини та повинно гарантуватися державою. Аналогічний припис містить і ст. 22 Конституції України – «Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними».

Основні положення ратифікованих Верховною Радою угод знайшли відображення в положеннях Конституції України. Так, ст.42 Конституції України передбачає, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Там же вказується, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю й безпекою продукції всіх видів послуг і робіт. Також необхідно вказати, що право на здійснення підприємницької (господарської) діяльності є похідним від права власності. У ст.41 Конституції України, з одного боку, вказується, що «право приватної власності є непорушним», під чим розуміється непорушність права використовувати свою власність із усякого метою, а з іншого, накладається обмеження – не дозволяється таке використання власності, яке «заподіює шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі». І хоч «фіктивне банкрутство» не завжди заподіює пряму шкоду «правам, свободам та гідності громадян», а також безпосередньо не «погіршує екологічну ситуацію і природні якості землі», але ці діяння суперечать «інтересам суспільства» в частині контролю за господарською (підприємницькою) діяльністю.

Таким чином, заборона «фіктивного банкрутства» не суперечить положенням Конституції України, а навпаки, встановлена на їх запровадження в реальне життя. Відповідно, встановлення кримінальної відповідальності за такі діяння є необхідною мірою для реалізації положень Конституції України.

Разом з принципом конституційної адекватності підлягає розгляду і принцип системно-правової несуперечності. В літературі зазначається, що сутністю цього етапу логіко-юридичного підходу до процесу криміналізації із загальноправових позицій є необхідність з'ясування, чи не суперечить криміналізація нормам інших галузей права [1, с.231]. Не

буде перебільшенням висування навіть більш жорсткої вимоги – дослідити не лише узгодженість з положеннями інших галузей права самої криміналізації «фіктивного банкрутства», але дослідити і відповідність тексту ст. 218 КК з нормативними актами цивільного, господарського права.

Як вже з'ясовано, запровадження кримінально-правової заборони, що встановлено за допомогою ст. 218 КК, не суперечить положенням Конституції України, в якій гарантується приватна власність і право на зайняття підприємницькою діяльністю в певних межах. Це конституційне положення конкретизується в цілому ряді нормативно-правових актів, які спрямовані на регулювання відносин у сфері господарської (підприємницької) діяльності – в Господарському кодексі України (далі – ГК), Законах України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про аудиторську діяльність», «Про банки і банківську діяльність», «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» та багатьох інших.

І господарське, і цивільне право включають в себе інститут банкрутства і окремі положення, які встановлюють досить детально регламентовані правові механізми процедури банкрутства. Це ст.ст. 209 – 215 ГК і ст.ст. 53, 104, 110, 111, а також окремі положення і в інших статтях ЦК.

Згідно із ч.2 ст. 209 ГК – «Нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури вважається банкрутством». Відповідно ч.2 ст. 215 ГК – «Фіктивним банкрутством визнається завідомо неправдива заява суб'єкта підприємництва до суду про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами та державою. Встановивши факт фіктивного банкрутства, тобто фактичну платоспроможність боржника, суд відмовляє боржникові у задоволенні заяви про визнання банкрутом і застосовує санкції, передбачені законом». Як бачимо, сутність цього діяння полягає в прямому обмані, причому в рамках певної процедури – подачі заяви про банкрутство.

Одночасно, порівняння тексту ч.2 ст. 215 ГК (див. вище) і ст. 218 КК – «Завідомо неправдива офіційна заява громадянина – засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а так само громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом, якщо ...» дає висновок, що хоч формулювання і вельми близькі, але мають певні істотні розбіжності. Якщо врахувати, що для вирішення питань кримінальної відповідальності у випадку колізії положень ГК чи ЦК з положеннями КК, останні мають безумовний пріоритет, то для оптимізації соціального управління і досягнення системно-правової несуперечливості найкращим виходом є зміна тексту саме кримінального закону, тим більш, що диспозиція норми належить до так званих «банкетних».

Мова йде про відмінність у словах – «про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами та державою» (ст. 215 ГК) і «про фінансову

неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом» (ст. 218 КК). Цивільне законодавство розрізняє фінансові і товарні ресурси (див. ч. 3 ст. 195 ЦК), господарське – «матеріально-технічні, фінансові та інші види ресурсів» (див. аб. 2 ч. 1 ст. 44 ГК). Викликає сумнів доцільність вказівки в тексті кримінального Закону саме на «фінансову» неспроможність, наявність якої, на нашу думку, пояснюється мовними стереотипами. Також вважається недоцільною казуальна розшифровка ознак спеціального суб'єкта в диспозиції.

Як висновок, стверджуємо, що заборона «фіктивного банкрутства» не суперечить положенням Конституції України, а навпаки, встановлена на їх запровадження в реальне життя. Відповідно, і встановлення кримінальної відповідальності за «фіктивні дії у підприємстві» є необхідною мірою для реалізації положень Конституції України.

Порівняння диспозиції ст. 218 КК «Фіктивне банкрутство» з положеннями господарського права дає можливість дійти висновку про доцільність спрощення її формулювання шляхом вилучення слова «фінансову», і, усунення казуального надання ознак суб'єкта злочину.

Список літератури: 1. Основания уголовного-правового запрета. Криминализация и декриминализация /Под ред. В.Н.Кудрявцева и А.М.Яковлева. М., 1982. 2. Цивільний кодекс // ВВР України. 2003. №40–44. Ст. 356. 3. Господарський кодекс України. Офіційний пенс станом на 1 січня 2004 р. К., 2004.

Надійшла до редколегії 24.05.05

А.В. Новікова

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ ПРИ ВЧИНЕННІ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Питання про об'єкт злочину є одним з основних як кримінально-правової теорії, так і законотворчої, а також правозастосовної діяльності. Від вирішення цього питання залежить, яке місце належить зайняти будь-якому складу злочину, який знову вводиться до Кримінального кодексу України, серед діючих кримінально-правових норм і якою повинна бути кваліфікація скоєного винною особою злочину судово-слідчими органами.

Загальних та дискусійних моментів стосовно об'єкта злочину торкалися у своїх працях такі вчені, як В.І. Борисов, С.Б. Гавриш, В.К. Глистин, М.І. Коржанський, А.В. Наумов, Б.С. Никифоров, Г.П. Новосьолов, М.І. Панов, В.Я. Тацій, В.М. Трубніков, Є.В. Фесенко та інші. Спірні аспекти щодо питання терористичної діяльності були предметом розгляду у наукових працях В.Ф. Антипенка, В.О. Глушкова, В.П. Смельянова, В.С. Комісарова, В.В. Крутова, В.А. Ліпкана, М.В. Семикіна та інших вчених.

Що ж стосується об'єкта злочину при вчиненні фінансування тероризму – це питання поки ще не було предметом наукового розгляду і ця робота є першою спробою його висвітлення.

З метою протидії фінансуванню тероризму прийнято ряд офіційних документів та рекомендацій як на міжнародному, так і національному рівнях. У багатьох з цих документів фінансування тероризму розглядається у не-